

LUKÁCS ALBERT

***A szovátai középiskola II.
(Visszaemlékezés)***

Minden nap Nagy Dénes tanárnak leadtuk az építkezéssel kapcsolatos eredményeket. Megkértük Nagy Dénest, hogy az eredmények mellett mondja ki, kövesse Török Mihály plébánosunk példáját, aki egymaga 5 szekér kavicsot küldött. Egy reggel a városi párttitkárt Aba elvtárs telefonon felhívott, kiadta a parancsot, hogy azonnal jelentkezzem nála. Ahogy beléptem az ajtón még a köszönésem sem fogadta, hanem lehordott a fekete földig. Fenyegetőzött, majd ő elintéz, amiért a plébánost népszerűsítettem. Ez nagy politikai hiba. Nem szóltam semmit, vártam, hogy dühöngje ki magát. Akkor szót kértem, megkérdeztem milyen segítséget adott? Erre már rám se nézett. Elmondtam nekünk a célunk az, hogy iskolánk legyen, s a plébános a hívek mozgósításában nagy segítséget adott, ezért nem érdemes ilyen nagy felhajtást csinálni. Erre egy kissé lecsendesedett és azt felelte, hamar tűnjek el. Ezzel az ügyet befejeztük pillanatnyilag.

Felsőbb utasításra, tavaszra kötelező gyakorlat munka volt előirányozva a diákok részére. Ahogy az idő engedte neki is fogtunk az alapásásnak, az IFET is küldött egy tíztagú brigádot, mellettünk a diákok is szorgalmasan dolgoztak Fülöp Mihály irányítása mellett, akinek a napidíját a szülői bizottság fizette. A szükséges cemenetet a szülői bizottság vásárolta a begyűjtött pénzből. Rövid 10 nap alatt a beton alapot elkészítettük most már csak a faanyagra és a téglára volt szükség. A faanyagot az IFET vállalat ígérte. A rajoni tanügyi osztály is tudomást szerzett a rövid, eredményes munkáról. Rostás Z. főtanfelügyelő ki is utaltatott 60 ezer db. téglát, de az elszállításunk kellett biztosítanunk. Egy hideg szeles novemberi napra a marosvásárhelyi autóvállalattól sikerült egy félig lerobbant teherautót bérelni azzal a kikötéssel, hogy a sofőr szállásáról és étellemezéséről mi gondoskodunk. A szállítást úgy szerveztük meg, hogy én bementem az altiszti gazda leszedi és az építendő területre összerakja a téglát. Meg is érkezett a teherkocsi egy Kátai nevű sofőrrel kora reggel. A tudomásomra hozta, hogy ő egy hétig se ül. A sofőrnek

biztosítottunk kosztot és meleg szállást. Öt nap alatt a 60 ezer téglát felszállítottunk, összeraktunk és gondosan lefödöttük. Következő tavasszal elhatároztuk, hogy a gyakorlati munkaidő alatt téglát vetünk. Mivel a tanügyi minisztérium a gyakorlati munkára nagy hangsúlyt helyezett, az volt az elve a párt felsőbb vezetésének, azaz hogy szakmunkásokra van szükség. A műhelygyakorlati munkát az V-VII. osztályokban Gálfalvi Pál helyettes tanár vezette. A líceumi osztályok gyakorlati munkáját Kósa István helyettes tanár. A diákokat két csapatra osztották, fafeldolgozó és fémfeldolgozó részlegre. A műhelyek felszerelését az IFET és az ILEFOR vállalatok biztosították. Kaptunk gyalugépet, 2 db. vasesztergát, kisebb fafeldolgozó gépeket. Kósa István szakszerűen tudta kezelni a vasesztergát és a vasat vagy a fafeldolgozó gépeket. Eredményes munkát végeztek, sikerült a diákokat is bevonni a munkába az iskolák részére a szükséges dolgokat és a javításokat is elvégezték. A gyűjtés az iskola építésére nem fejlődött be, a tanulók több tonnányi vasat gyűjtöttek össze. A vasgyűjtés versenyszerűen folyt, amit az igazgatóság értékesített. A gyakorlati munka kiteljesítése címén sikerült gépjárműveket beszerezni. Egy első kiadású traktort Kovács Mózesától a lengyár mérnök-igazgatójától kaptunk, amit a vállalat kért, mert ott nem volt alkalmas, üzemképes állapotban. Egy kisebb teherautót, amit a vásárhelyi katonaság írt le - mert már nekik nem felelt meg - egy Báldi nevű barátom kitalalta az iskolánknak, amit Kósa István kollegával átvettünk és egy fogadott sofőrrel el is hoztunk. Már rendelkezünk két üzemképes járművel. Csak éppen sofőrünk nem volt, de kérésünkre rövid idő alatt megkaptuk a sofőri állást is, ami nagyon segített az internátus ellátásához. Rövid idő eltelte után sikerült Szőke Gyula személyében olyan sofőrt kapni, akinek a jogosítványa megvolt a traktorhoz és az autó vezetéséhez. Nagy reményekkel terveztük a gyakorlati időre a téglavetés megszervezését. A munkálatok megszerzésében Király Béla a sóváradai kollektív elnöke is besegített a gazdaság téglaprését és a vele járó összes felszerelését kölcsön adta. Sajnos a mi traktorunkon nem volt szíjtárcsa, ami a prést meghajtotta volna. Egy kora tavaszi napon a parajdi IFET-nél beszerzési ügyben jártam az iskola részére, az udvar egyik végében megláttam egy hernyótalpas traktort. A részlegfelelős felvilágosított, hogy elég jó állapotban van, a főtengely eltört így üzemen kívül helyezték, Szovátához tartozik, nekik nincs szükségük rá, tengelyt se kapnak. Megnéztem és gondoltam ez nekünk is megfelelne. Egy megyei gyűlés alkalmával megismerkedtem a megyei Gépállomás igazgatójával elmondtam, hogy a líceumunknak mire volna szükség. Azonnal felajánlotta ad egy új tengelyt csak küldjek be valakit, aki elhozza, ő kiszállíttatja az állomásra is. Nem nehéz, egy ember könnyen viheti. Másnap Ivácsony Imrét az iskola karbantartóját a szükséges iratokkal menesztettük Marosvásárhelyre. Estefele már itt is volt a szükséges alkatrész. Az IFET igazgatóság is szívesen átadta a traktort, mert nekik üzemképtelen gépre nem volt szükségük. Egy hét leforgása alatt a hernyótalpas traktor üzemképes állapotban a műhely udvarán zakatolt. Már fel lehetett szerelni a prést, elkezd-

dődött a gyakorlati munka a tanulók részére Kósa István irányításával. Csak olyan ember kell, aki a munkákat le tudja vezetni. Érdeklődésünkre a kibédi tégl- és cserépzem mesterét ajánlották, akinek 100 lejes napszám kifizetésével meg is köttem az egyezséget. Az időt is meghatároztuk, hogy mikor állhat munkába.

A munka el is kezdődött, ahogy a kötelező gyakorlati munka beindult június elején. A téglavetéshez szükséges anyagról kellett gondoskodni, azt úgy oldottuk meg, hogy Lukács György gazdasági elnöktől kölcsönöztünk három db. szekeret. Azt a kapott traktor után toltuk. Kósa István beosztotta a diákokat minden munkafázishoz. Elkezdődött a téglának való anyaghordás, egy idő után panaszkodott, hogy a szekerek tengelye már nem bírja a terhelést. A szekereket azonnal visszaküldtük a gazdaságnak. Az anyag hordását a teherkocsival folytattuk. Közben a mester irányításával beindult a téglagyártás, elég gyors ütemben ment. A diákok lelkiismeretesen dolgoztak. A munkavédelem is biztosított volt. Ivácsony Imre karbantartó a hernyótalpas traktort is jól tudta kezelni. 10 nap alatt 40 ezer téglá száradt a műhely udvarán és száradás után kiegészítésre várva összerakva állt. Akkora már úgy elfogyott a pénzünk, hogy a CEC könyvben 1500 lej maradt. Ezzel a munkálatok első része befejeződött. Nem volt pénzünk. Nyáron meghallottuk, hogy Sipos Nicolae az Oktatásügyi Minisztérium igazgatója, aki felel a Maros Magyar Autonóm Tartományért a felső úti pártvillában nyaral. Czelezc igazgatóval együtt egy késő délután felkerestük, de a portár szóba sem akart állni velünk, a kapun se engedett be. Kijelentette, hogy Sipos elvtársat nem lehet zavarni. Meggyőztük a portárt, hogy nem személyes ügyről van szó, hanem iskolaépítésről. Madaras nevű portár, aki szovátai volt és ismert is. Megígérte beszél vele hátha fogad. A portár visszajött a jó hírrel, hogy fogad, de az udvaron levő padra ülünk le. Egy kis idő múlva Sipos elvtárs kijött, elég barátságosan fogadott. Miután beszámoltunk neki az eddig elvégzett munkálatokról azt mondta másnap lejön és szemlét tart. Másnap le is jött, látta az elkészített betonlapot és a két téglarakást, megígérte másnap bemegy a tartományhoz és mindent megtesz, ami tőle telhető, hogy pénzt kapjunk és az építő vállalat tervébe is beteszik az iskola építését. Szerencsénk is volt, mert a pártkormányának megjelent egy olyan határozata, hogy az elkezdett építkezéseket be kell az év folyamán fejezni és újakat nem lehet elkezdeni. Így aztán ahol nem fogtak neki az építkezésnek onnan a pénzt átutalták Szovátának. Az építő vállalat azonnal hozzáfogott az iskola építésének, nagy erővel és gyorsan fel is épített nyolc tantermet, amit sikerült bebútorozni és lehetett kezdeni a tanítást. Így a líceum megmenekült az elköltöztetéstől. Késő ősszel át is adták minden ceremónia nélkül. Nem volt szalagavatás, még a helyi vezetőség sem volt jelen. Sajnos szeptember 1-vel Czelezc István lemondott az igazgatóságról. Rostás főtanfelügyelő feladatul adta, hogy amíg igazgatót kapnak, addig végezzem tovább az iskolára háruló feladatokat. A tanév szeptember 15. én kezdődött. Az előkészítő munkálatokban és a tanév zavartalan megnyitásában nagy segítséget kaptam a tantestülettől. Szeptember 15-én ünnepélyesen megnyitottuk a tanévet és vártuk az új igazgatót. A

tanítás zavartalanul beindult, minden nehézség nélkül. Az esti tagozatok megszerzésével sem volt nehézség. Szeptember végén, október elején megérkezett az új igazgató, így a munka megoszlott.

1959-ben Fekete Ödön tanárt kinevezték igazgatónak, ami hozzájárult a minőségi munkánk javulásához. Ahogy telt az idő a tanulók létszáma és az osztályok száma is megnövekedett, mind az I-II osztályok száma, mind az V-VIII osztályoké. Párhuzamos osztályok alakultak 1962-es évben a három ötödik osztály volt.

Az igazgatóság úgy határozott, jól megalapozott kéréssel fordul a tanügyi Minisztériumhoz és a felső pártvezetéshez. Kérésünkre a minisztérium kiküldte Szovátára Ürményi nevű miniszteri vezértanfelügyelőt, hogy ellenőrizze, kérésünk megfelel-e a valóságnak. Az illető jogosnak találta a kérésünket, így az 1963-1964-es tanévben elkezdődött az új iskola építése, amit 1964 szeptember elejére be is fejeztek és át is adták rendeltetésének. Ez a mai líceum. Közben a hatóságok azon mesterkedtek, hogy az iskolából kiszorítsák a magyar osztályokat és a magyar nyelvű oktatókat is. 1963-1964-es tanévben nagy propagandával összeverbuváltak egy román nyelvű V. osztályt. Nagy részüket magyar párttagok gyermekeiből, ki is nevezett a megyei tanügy egy román igazgatót. Így már három igazgatója volt az iskolának. Kiadták az utasítást, a gyűléseken, jelentésekben, a hivatalos iratokban román nyelvet kell használni. A Néptanács elnöke is azt mondta nekem, hogy ezúton Mícu elvtárs javaslatára román nyelven fogjuk tartani a gyűléseket. Én is tagja voltam a városi tanács végrehajtó bizottságának. A válaszom az volt, hogy a bizottságban mindenki magyar. Akkor is román nyelven kell gyűlést tartani. Válasz az volt, hogy meg kell szokni. Mondtam, hogy amíg az alkotmány is biztosítja az anyanyelv használatot, addig az anyanyelvemet használom. Ugyanakkor megjött az utasítás, hogy a jelentéseket, beszámolókat, a hivatalos iratokat, amit eddig magyar nyelven készítettünk román nyelven kell készíteni. Az ellenőrző könyvecskék, az anyakönyvek mind kétnyelvűek voltak. Ezután román nyelvűek lettek. Lassan kezdett sorvadni a jó nevű Ady Endre magyar középiskola. A magyar nyelven végzett tanulók nagy részének sikerült a felvételi Jászvásár, Kolozsvár, Brassó, Marosvásárhely stb. városok egyetemlein és főiskoláin, amit sikeresen el is végeztek. Megdőlt a tévhit, hogy csak azoknak sikerül a felvételi, akik román nyelven végeznek. Lassan sorvadott a szovátai iskola magyar nyelvű tagozata, támogatói sajnos voltak jócskán. Az alkotmány, a különböző párt kiadványok, határozatok tele voltak a romániai magyar nemzetiségek jogaival, sajnos ez porhintés volt. A gyakorlat mást igazolt. A párt dokumentumok alapján egy dokumentumot, amelyben felsoroltam a valós helyzetünket, a jogi sérelmeket, ezt elküldtem Bukarestbe a pártközponti bizottság titkárának személyesen Ceaușescu elvtársnak, 1964 januárjában. Május végén, Június elején megjelent az iskolában két civil személy, hozták a küldeményem fénymásolatát, elem tették az asztalomra az irodába és feltették a kérdést, hogy egyet értek a jelentéssel. Én igennel

választottam. Azonnal a Szekuritáté megkezdte a kivizsgálás, hogy nem vagyok e valami szervezetnek a vezetője? Én mindent magamra vállaltam, habár szűkkörben beszélgettünk, tárgyalgattunk az eseményekről. Már június végén a párt megkezdte az első lépéseket, kizártak a pártból, a pedagógiai tanácsból, jól elverték a párt rajtam, sovíniszta megnyilvánulásnak tekintették a magatartásomat, amivel az összes jelenlevő egyetértett és nyílt szavazattal meg is erősítettek. Kizártak a városi képviselők köréből kb. száznál több meghívott jelenlétében. Ez folytatódott rajoni és megyei szinten. Amikor a sok cirkusznak vége lett úgy éreztem, hogy már a tanügyből is kisépettek, vártam a további fejleményeket, hogy még tudjak valami biztosit sorsom felől. Marosvásárhelyi lakásán megkerestem egy augusztus délutáni napon P. Bélát Szekus Főhadnagyot. Négyszemközt megnyugtatót, hogy az iratcsomót a kollegái elkészítették. El is zártak volna, de mivel Gheorghe Dejenek megjelent a amnesztia rendelete, hamarosan a hivatalos közlönyben is lehetett olvasni, s így 10-12 évi börtöntől megszabadulok. Nyugodtan mehetek haza, de vele nem találkoztam. Megértettem. Egy augusztus végi napon Baciu a szőke milicista megjelent nálam a lakásomon és közölte, hogy reggel 8 órakor jelentkezzem a Borsos T. utcában a szekuritáténál. Másnap reggel 8 órakor különféle érzésekkel jelentkeztem a kapunál álló őrnél, bekísért egy kis ablaktalan helységbe, a bútorzat egy asztalból és két székből állt. Az asztal fölött egy gyenge fényű villanykörte pislogott. Az őt azt mondta, hogy üljek le és várjak. Gondoltam, innen egyhamar nem megyek haza. Reggel 8 órától vártam dél 1 óráig. Ekkor belépett egy magas civil alak. Megkérdezte kipihente magát? - durván. Választottam, hogy igen. Valami legépelte papirokat tett az asztalra. Rám szólt, írjam alá, s ha még egyszer elkapjuk, hogy magyarkodik, sovén dolgokkal és párt és államellenes dolgokkal foglalkozik, innen többet nem megy haza. Világos! Majd lesz gondunk magára, most már elmehet. Vegyes érzésekkel távoztam és egy kicsit megkönnyebbülve jöttem haza.

Az amnesztia-rendelet azt is előírta, hogy mindenkit valahová munkába kell helyezni. Én is próbáltam elhelyezkedni először a városi kertészetnél érdeklődtem, a városi főkertész fel is ajánlott egy jó munkahelyet, erre azonban nem került sor, mivel a Maros-rajoni tanügyi osztály főnöke K. János a helyszínen itt Szovátán elintézte állásba helyezésemet. A felsőszakadati iskola mellett döntöttek. Így kaptam kinevezést a Felsőszakadati I-IV. osztályos iskolához ahonnan 21 éve szolgálat után vonultam nyugdíjba. Nagyon meg voltam elégedve a szülőikkel, és a tanulókkal.

1957-1964-es év iskolai és iskolán kívüli kulturális élet:

A fenti időszakban kezdett bontakozott ki nagy erővel a kulturális élet. Csodálatlanul emlékszem vissza az eredményes oktatói-nevelői munka mellett felelősségteljes sokoldalú kulturális tevékenységre, amivel a tanárok, tanítók gazdagították a tanulók életét. A pedagógusok tudták, hogy a fiatal szellemi, lelki, test felemeléshez elengedhetetlen a zene, a dal, színjátkozás, a művészet, tánc, stb. Ezek mind azt igazolták, hogy az érzelmi világ gazdagsága jelentősen befolyásolja a tanulási képes-

ségeket, az érzelmi világ gazdagságát szolgáló művészeti és erkölcsi nevelését.

1. Színjátszó csoportok nemcsak a szovátai közönséget szórakoztatták, hanem a környező falvak lakóit is. Nyárádremete, Makfalva, Nyárádmagyarós, Parajd, stb. Vezetői: Szabó Mihály, Kósa István, Nagy Dénes. Az utazás a községekbe teherkocsival, amit az intézmények díjmentesen biztosítottak, ez nem volt kényelmes, különösen télen, de a tanárok ezt is vállalták.

2. Énekkarok: egyik a tanítók, tanárok bevonásával ért el sikereket, egy másik a tanulók bevonásával működött, vezetője Kusztoz Piroska zenetanárnő. Az iskola énekkara körzeti, rajoni, tartományi versenyeken minden alkalommal első díjjal tért haza. Az országos versenyen 100 tagú énekkar képviselte a tartományt, székely ruhában. Erre az alkalomra 30 darab eredeti posztóból készítettünk székely harisnyát. 15 db. Sófálván, 15 db. Parajdon, mert csak itt volt legközelebb két szabó, aki eredeti harisnyát tudott készíteni. Az indulás előtt 10 nappal a K.I.SZ közölte, hogy csak 60 tanuló mehet a versenyre. De hogy lehet 40 tanulót itthon hagyni, akik fel voltak készítve a bukaresti országos versenyre. A tanulókkal két kísérő mehetett. Próbáltuk meggyőzni a K.I.Sz tartományi vezérkarát, hogy lehetetlen követelnek, de nem sikerült. Úgy határoztunk, hogy indulunk mind a 100 tanulóval. A kijelölt napon a reggel az intézményektől kapott teherkocsikkal 100 tanulóval indultunk a vásárhelyi állomásra, ahol várt egy egész külön vonatszerelvény. A tartományi delegátus kiszámolt nekem 60 db. jegyet. Közölte nekem több nem mehet, ő megszámolja, vonatra csak 60 ülhet fel, a többi marad. Ő egyik oldalon számolta tanulókat és a másik oldalon, és a másik oldalon már mind a 100 tanuló a vonaton volt. Végig fenyegetőzött, hogy én ezt megkeserülöm, mikor visszajövünk. Mi lesz a szállásolással és a kosztózással egy hétig? Én meg mondtam, hogy valami lesz. Így érkezünk este 11 órára Bukarestbe. Ott vártak a buszok beszállítottak egy nagy internátusba, ott számba vett egy adminisztrátor, kiosztotta a hálótermek kulcsait, elfoglaltunk 100 ágyat, plusz két hálótermet a kísérők részére.

Reggel jelezték mikor mehetünk reggelizni. Én jeleztem az adminisztrátornak több tanuló van, nem annyi, amit Szakács a delegált bejelentett, azt a választ kaptam, hogy ahol 1000 nél több gyerek étkezik ott nincs probléma. Reggelinél Szakács állt az ajtónál és számolta hány tanuló mehet be az ebédlőbe. Jött az adminisztrátor, Szakács elvtárs küldte azzal, hogy itt ő felel és hagyjon fel a számolgatással. Én egy hétig nem is láttam úgy eltűnt. Utolsó nap ismét megjelent az útravaló csomag kiosztásánál és ismét számolgatta, hogy hány tanuló kaphat csomagot, ismét elutasították. Eltűnt, és én többet nem találkoztam vele.

Dalárdistáinkat program szerint szállították Bukarest nevezetesebb helyeinek, múzeumainak meglátogatására. Külön volt a dalárdák versenye a tánccsoportok, mesejátékok versenye népes közönség előtt. Két román és két magyar számot kellett előadni három szólamban. Magyarul Bartók, Kodály művét adták elő. Nagy viharos taps jutalmazta az előadott művet. A bíráló bizottság is nagyon jó ered-

ménnyel jutalmazta a dalárda szereplését, de a politika közbeszólt a helyezések odaítélésekor. Vásárhelyi népi táncegyüttes is jü minősítést kapott. A vita a helyezések okán napokig tartott. Így a Marosvásárhelyiek be kellett érjék egy harmadik helyezéssel, Szováta dicséretbe részesült és IV-ik helyezést kapott és egy rádiót.

A versenyen kívül a dalárdák szerepeltek szabadtéri színpadokon, királyi palota melletti nagy teremben népes közönség előtt. Mindenhol nagy tapssal jutalmazták a dalárda szereplését. Ez elégtétel volt részünkről. Nagy élmény volt a királyi palota meglátogatása, még a király székébe is beülhettek a tanulók.

Tele élményekkel tértünk vissza a marosvásárhelyi állomásra. Szakácsnak végül sikerült borsot törni az orrunk alá. 60 gyereknek rendelt járművet. Azt mondta a többi az én dolgom, de hogy 40 tanuló hogy jut haza, azzal otthagytott az út szélén. Egyedül maradtam a gyerekekkel egy szép délutáni nyári napon. Én telefonon felvettem a kapcsolatot Bíró Istvánnal a fürdővállalat igazgatójával, kérésre azonnal küldte a járművet. Így még este előtt haza értünk, ezzel véget ért a nagy kirándulás

